

Psikanalitik Çerçevenin İnşası

Berta Moreno

Konuşmama bu metni hazırlama sürecimdeki deneyimim ile başlamak istiyorum.

Etkinliğimizin başlığı olan “Psikanalitik Psikoterapi ve İnşa” temasını duyduğumda, bu kavram beni hızlıca “Psikanalitik Çerçevenin İnşası” alt başlığına götürmüştü. Beni çerçeve kavramına yönelten neydi diye düşündüğümde ise, meslektaşarımla olan vaka paylaşımlarımızda bu kavramla ilgili klinik deneyimlerimizi ne kadar sıklıkla konuşuyor olduğumuzu fark ettim. Bu konudaki literatüre bakınca geniş bir bilgi birikimiyle karşılaşmak beni heyecanlandırdı. Okumalar yapmaya başladım, bu sırada zihnimin arkasında, bu kısa sunumda, okuduklarımı nasıl “kapsayabilirim”, bu geniş içeriği nasıl “sınırlayabilirim”... gibi soruların döndüğünü fark ettim. Bunlar zihnimde bir çerçeve oluşturmaya dair sorulardı.

Ardından bilgisayar ekranımda, üzerinde çalıştığım Word dokümanının çerçevesi ilişti gözüme ve işte o an hem zihnimdeki hem de karşımdaki ekranda duran “çerçeve” ile karşılaşmak oldukça etkileyiciydi benim için. Bu kavram hepimize ne kadar yakın ve ne kadar da hayatın içinden diye düşündürdü bana...

Bu sunumda çerçeve kavramının bu en temel anlamının ötesinde, farklı kuramcıların bakış açılarından, psikanalitik psikoterapinin kuramsal ve uygulama alanlarında nasıl anlamlar kazandığına ve farklı düzlemlerdeki inşa süreçlerine değineceğim. Öncelikle, psikanalitik çerçevenin inşası üzerine düşünürken zihnimde canlanan üç farklı düzlemden bahsetmek istiyorum. Birincisi tarihsel düzlem, S. Freud’dan bugüne çerçevenin inşa edilişi, yeni kuramsal akımların ve uygulama alanındaki değişimlerin etkisiyle bundan sonra da devam etmesi kaçınılmaz olan bir inşa süreci. Zihnimde canlanan diğer düzlem ise psikanalitik bir çalışmada klinisyen ile danışan arasındaki terapi ilişkisi içinde gerçekleşen, çerçevenin inşa süreci ve son olarak da terapistin kendi içindeki çerçevenin inşa süreci.

Tarihsel Düzlemde Çerçevenin İnşası

Tarihsel düzlem ile başlamak gerekirse, psikanaliz başlangıçtan bu yana hep değişime uğramış ve gelişmiştir. S. Freud klinik uygulamalarında telkinden uzaklaşarak, yerine serbest çağrışımı koyduğu süreçte, çerçeve kavramını doğrudan kullanmamış olsa da, bu kavramın ilk tohumlarını o dönemlerde ekmiştir. Uyguladığı tedavinin teknik kurallarının olması gerektiğini fark etmiş, buna ilişkin temel unsurları ortaya koymuştur. Ancak buna rağmen psikanalitik süreçler açısından çerçevenin hakettiği değerinin anlaşılması uzun bir zaman almıştır(J. M. Quinodoz, 2016).

Rene Roussillion (2006) çerçevenin inşasının, temel aşamalarının bir asırdan uzun bir süreye yayılmış olduğundan ve yavaş bir tarihsel olgunlaşmanın meyvesi olduğundan bahseder. S. Freud'un tek başına geliştirdiği psikanaliz kuramının ve tekniğinin kurumsallaşmasını, kurumsal bir çerçevenin oluşumu açısından bir dönüm noktası olarak düşünebiliriz. Tarihsel süreçte psikanaliz geleneğinin sonraki adaylara iletimi bu sayede yani, kurumlar, dernekler aracılığı ile mümkün olmuştur ve halen de bu şekilde mümkün olmaktadır. Kurumsal çerçeve psikanalitik yaklaşımın özgünlüğünün korunmasının, bunların en iyi şekillerde iletilmesinin yanı sıra, Freud'dan sonraki kuramsal ve uygulama alanındaki gelişmeler için de kapsayıcı olmaktadır. Ayrıca psikanalitik çerçevenin değişmekte olan dünya ile birlikte kaçınılmaz olan değişim ve dönüşümü için sağlam bir zemin sunmaktadır.

Talat Parman (2021) kurumsal yapının üç işlevinden bahseder. Kurumlar, üyeleri bir araya getirerek, üyelerin etkileşim içinde olmalarını, yan yana düşünmelerini ve gelişimlerini sağlar. Bu sayede psikanaliz kuramının gelişimini sağlayan paylaşımlara da bir zemin sağlamış olurlar. Bunu kurumsal yapının kapsayıcı işlevi olarak niteler.

Aynı zamanda kurumsal yapı birtakım kuralların ortaya çıkmasını zorunlu kıldığından, bazı sınırlamalar gerekli olur. Ancak bu sayede üyelerin birbiriyle ilişkileri ve ortak bir düzen tabi olmaları mümkün olur. Bunun da kurumsal yapının ikinci işlevi olan sınırlayıcı işlevi olduğunu söyler. Son olarak da bir derneğin dernekler kütüğüne kaydedilmesini, üyelerine bir kimlik ve yetkinlik vermesini, kurumsal yapının simgeleştirici işlevi olarak tanımlar. Bu sayede her grup, kendini diğer gruplardan ayıran özgün niteliklerini, yeni üyelerine aktarır.

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de psikanalitik formasyon, üniversitelerden bağımsız dernekler tarafından yürütülmektedir. Ülkemizdeki kurumsallaşmış psikanaliz geleneğinin oluşturulması uğraşına önemli katkılarda bulunmuş olan ve bulunmaya devam eden derneklerden, İstanbul Psikanaliz Derneği (İPD) 2001 yılında, Psike İstanbul (İstanbul Psikanaliz Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Derneği) ise 2003 yılında kurulmuştur. Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin (IPA) bileşen, yani tam yetkili (component society) üyesidirler.

Bugünkü etkinliğe ev sahipliği yapan, yetişkinlerle psikanalitik psikoterapi alanında Avrupa Psikanalitik Psikoterapi Federasyonu (EFPP) tarafından ülkemizdeki ilk akreditasyonlu dernek olan, İstanbul Yetişkin Psikanalitik Psikoterapi Derneği (İYPPD) ise 3 Kasım 2021’de kurulmuştur. Bu dernek, ülkemizdeki yetişkin psikanalitik psikoterapi formasyonunu sağlam bir kurumsal yapıya kavuşturmayı hedeflemektedir.

Psikanalitik çerçevenin tarihsel düzlemdeki inşa sürecine, kurumsal çerçevenin bu süreçteki önemine kısaca değindikten sonra, psikanalitik çerçevenin tanımı ile devam etmek istiyorum.

Psikanalitik Çerçevenin Tanımı

Literatürdeki kuramcılar psikanalitik çerçeveyi farklı açılardan incelemişler, farklı şekillerde tanımlamışlar ve farklı işlevlerini vurgulamışlardır. Bazıları annesel olan kapsayıcı işlev üzerinde dururken, bir kısmı babasal olan sınırlayıcı işleve veya çerçevenin simgesel öğelerini ön plana çıkaran simgeleştirici işleve vurgu yapmışlardır. Farklı bakış açılarına rağmen, klinisyenlerin büyük bir çoğunluğu, temel bir analitik çerçeve üzerinde anlaşmanın, analitik yaklaşımın özgün niteliğinin korunması ve sürekliliği için, gerekli olduğu konusunda fikir birliği içindedir.

Winnicott, psikanalizi oyun oynamanın özel bir biçimi olarak tanımlar ve şöyle der “sağlığın göstergesi olan ve evrensel olan şey oyundur, oyun oynama büyümeye, dolayısıyla da sağlığa katkıda bulunur, grup ilişkilerine girmeyi sağlar, psikoterapide bir iletişim biçimi olabilir ve son olarak psikanaliz, oyun oynamanın, insanın kendisiyle ve başkalarıyla iletişim kurmasına hizmet eden, çok özel bir biçimi olarak gelişmiştir. Doğal olan oyun oynamadır; psikanaliz ise yirminci yüzyıla özgü son derece karmaşık bir olgudur.” (Oyun ve Gerçeklik, 1997).

Ona göre oyun bir yaratıcılık ve özgürlük alanı olmanın yanı sıra, kısıtlamalar da gerektirir, çünkü özgürlük yalnızca kısıtlamalar içinde var olur. Psikoterapiyi, Winnicott'un dile getirdiği şekilde, bir çeşit oyun olarak düşündüğümüz zaman, bu oyunun kendine has kurallarını merak etmeye başlarız. Oyunu tanımlayan onun kurallarıdır. Kurallar belirlenmemişse, fazlaca muğlaklıklar içeriyorsa, oyunu sağlıklı bir şekilde oynamak da sürdürmek de mümkün olamaz.

Winnicott 1956 yılındaki bir makalesinde bahsettiği “setting” terimi ile psikanalitik ortam ya da çerçeve kavramını literatüre kazandırmıştır. Çerçeveyi, temel psikanalitik yöntemin tüm ayrıntılarının toplamı olarak tanımlar. Analitik sürecin gelişimine uygun şartların yaratılmasında analistin etkin bir rolü olduğunu söyler. Çerçeveyi aynı zamanda annenin bebeği kucaklayışı ile özdeşleştirerek, çerçevenin “tutma” özelliğini vurgular.

Bleger (1967) analist ve hasta arasındaki terapötik ilişkinin içerdiği tüm görüngüleri “psikanalitik durum” olarak nitelemiştir. Bleger'e göre psikanalitik durum, iki ayrı oluşum olan psikanalitik çerçeve ve psikanalitik süreci içerir. Çerçeve değişmezlerden oluşur. Süreç ise değişkenlerin bütünüdür ve çerçevenin sınırları içinde gerçekleşir. Sabit bir çerçeve olmadan, çerçeve içinde gelişen psikanalitik süreci araştırmanın imkansız olduğunu söyler.

Bion (1962) analist-analizan ilişkisi ile anne-çocuk ilişkisi arasında bir benzerlik kurarak, “kapsayan” “kapsanan” için ne ise, çerçevenin de süreç için aynı şey olduğunu ileri sürmüştür(J. M. Quinodoz, 2016). Danielle Quinodoz (1992) her çerçeveye karşılık gelen ayrı bir terapi biçimi olduğunu ve terapide nasıl bir sürecin ortaya çıkacağını da bu çerçevenin belirlediğini söyler. Psikanalitik çerçeveyi “psikanalitik sürecin en uygun şekilde gelişebilmesi için gerekli olan koşulların tamamı” olarak tanımlar. Gabbard ve Lester (1995) ise çerçeveyi, içinde tedavinin gerçekleştiği bir zarfa yada kılıfa benzetirler.

Psikanalitik Çerçevenin Farklı Yönleri

Bu noktada psikanalitik çerçevenin farklı yönlerini hatırlamak faydalı olabilir diye düşünüyorum. Bunlar hepimizin aşına olduğu etik çerçeve, mekanla ilgili, zamanla ilgili ve ödemeyele ilgili çerçevedir.

Etik Çerçeve

Öncelikle, temelleri klasik tıbbi davranış kurallarına dayanan etik çerçeveden bahsedebiliriz. Hem danışan hem de terapist için koruyucu bir işlevi vardır. Terapistin etiği, etik çerçevede çok önemli bir yerdedir. Onun mesleğiyle olan tüm ilişkisini içine alır. Kişisel psikanalizi, formasyon süreci buna dahildir. Etik çerçeve kapsamında gizlilik ilkesinin öneminden de bahsetmek yerinde olacaktır. Etik çerçeveye yapılan herhangi bir ihlal, terapiye onarılamayacak zararlar verebilir, mesleki ve yasal cezalara yol açabilir.

Mekanla İlgili Çerçeve

Mekanla ilgili çerçeve ise; özel, sessiz, konforlu ve güvenli bir fiziksel ortamdaki yerleşim düzenini içerir. Psikanaliz çalışmasında divan kullanımı, psikanalitik psikoterapilerde yüzyüze karşılıklı oturma düzeni vardır. Mekânın kendisinin ve içindeki tüm objelerin, tedavinin farklı aşamalarında danışanlar için önemli sembolik anlamlar kazanabileceği hatırlanmalıdır. Bu nedenle, terapistin özel yaşamını yansıtmamasına özen gösterilmeli ve mümkün olduğunca mekâna dair sık değişikliklerden kaçınılmalıdır.

Zamanla İlgili Çerçeve

Zamanla ilgili çerçeve, oturumların sıklığı ve süresine ilişkin anlaşmayı içerir. Her hafta aynı gün ve saatlerde görüşülmesi, sabit seans sıklığı, seans süresi sağlanmalıdır. Zaman veya sıklıkla ilgili değişiklikler ortaya çıktığında bunların danışan için duygusal anlamları araştırılmalıdır. Resmî tatillerde ve terapistin önceden belirlediği ve önden danışana bildirdiği tatil zamanlarında seanslar yapılmayacağı çerçeve kurulurken danışanla paylaşılmalıdır.

Ödemeye İlgili Çerçeve

Ödemeye ilgili çerçeve ödeme ve ücretlerle ilgili net düzenlemeleri kapsar. Seans ödemeleri danışan tarafından her seans sonunda elden yapılır. Belirli aralıklarla seans ücretinin düzenleneceği, düzenlemenin hangi zamanlarda yapılacağı, ne oranda ve hangi ölçüte göre yapılacağı konusunda danışana önden bilgi verilmesi faydalı olur. Danışanın gelinmeyen seansların ödemesiyle ilgili sorumluluğu bu çerçeve kapsamında netleştirilmelidir.

Terapötik Tutumun Çerçeve Unsurları

Psikanalitik terapinin temel yapısını oluşturan ve terapinin etkili bir şekilde yürütülmesine yardımcı olan terapötik tutumun çerçeve unsurlarının başlıcaları ise anonimlik kuralı, tarafsızlık kuralı, perhiz kuralı ve serbest çağrışım kuralı olarak sayılabilir(Psychoanalytic Psychotherapy, Handbook, 2014). Bunlar psikanalizin kurucusu S. Freud tarafından geliştirilmiş ve o zamandan beri psikanalitik uygulamanın ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir.

Anonimlik kuralı kapsamında, terapist kendisiyle ilgili, danışana verdiği, kişisel bilginin miktarını sınırlayarak, danışanın transferansının engelsiz bir şekilde gelişmesini teşvik etmeyi amaçlar. Terapistin özel hayatı, kişisel geçmişi, inançları, kişiliği veya kendi sorunlarının açığa vurulması transferans gelişimine zarar verir.

Tarafsızlık kuralı kapsamında, terapist danışana dini, ahlaki, siyasi, sosyal hedefler veya idealler dayatmaz, ahlaki yargılarda bulunmaz. Danışanın çatışmalarında taraf tutmayarak, dürtü ve savunmalarını dengeli bir şekilde desteklemeye özen gösterir.

Perhiz kuralı; terapistin danışanın dürtüsel arzularını tatmin etmemesi, doyurmaması gerektiği anlamına gelir. Bir arzunun doğrudan tatmin edilmesi, onun simgeleştirilme olasılığını, bilinçdışı sebeplerinin anlaşılmasını ve danışanın ruhsal büyümesi için kullanılmasını imkânsız hale getirir.

Serbest çağrışım kuralı danışanı aklına gelenleri serbestçe, sansürlemeden, filtrelemeden dile getirmeye teşvik eder.

Psikanalitik Çerçevenin İşlevleri

Konuşmamın başlarında kurumsal çerçevenin üç işlevinden bahsetmiştim. Şimdi de psikanalitik çerçevenin, psikanalitik sürecin oluşumunu sağlayan, üç temel işlevine değinmek istiyorum. Bunlar çerçevenin kapsayıcı, sınırlayıcı ve simgeleştirici işlevleridir.

Çerçevenin kapsayıcı işlevi annesel olandır. Anne bedeni gibi düşlemlenebilir, anne rahmi gibi kapsar. Danışanın arzularını, çatışma ve korkularını, düşlemlerini serbestçe dile getirmesini sağlar.

Sınırlayıcı işlev ise babasal olandır. Kural koyucudur. Bir fotoğrafın çerçevesi misali, koruyucu ve kollayıcıdır aynı zamanda.

Simgeleştirici işlev, eylem yerine dilsel simgeleri ön plana çıkararak psikanalitik süreci olanaklı kılar. Danışan duygu ve çatışmalarını eyleme dökmek yerine sözelleştirir. Psikanalitik çerçevenin her ögesi simgesele gönderme yapar. Analitik çerçeve bu üç işlevi sayesinde iç ve dış dünya arasındaki sınırı oluşturur.

Psikanalitik Çerçevenin Psikanalitik Çalışmada İnşası

Çeşitli anlamlarından ve unsurlarından bahsettiğimiz psikanalitik çerçevenin psikanalitik bir çalışmadaki inşa sürecinden bahsederek devam edebiliriz. Yani terapist ile danışan arasındaki terapi ilişkisi içinde gerçekleşen, çerçevenin inşa süreci.

Terapistin benimsediği kuramsal yaklaşım, alandaki klinik deneyimi ve danışanın ruhsal yapısı, psikanalitik bir çalışmadaki çerçevenin inşasında etkili olabilecek önemli unsurlar arasında sayılabilir. Psikanalitik uygulamaların nevrozun ötesinde psikozları da içine alacak şekilde genişlemesiyle, klasik analitik çerçeve içinde çalışmaya uygun olmayan olguları, örneğin sınır kişilik veya psikotik kişilik örgütlenmelerini de kapsayacak daha dinamik bir çerçevenin oluşturulmasının gerekliliği çoğu klinisyen tarafından kabul görmektedir.

Kendi klinik uygulamamızda çerçevenin oluşturulma sürecini düşündüğümüzde, bunun bir yapım süreci olduğunu, bu sürecin danışanla ilk karşılaşmada hatta belki de daha ilk iletişim ile başladığını fark edebiliriz. Her ne kadar ön görüşmeler sonunda çerçeveye dair temel kurallar söze dökülerek terapist ile danışan arasında bir kontrat yapılırsa da, çerçevenin yapım sürecinin hiçbir zaman orada sonlanmadığını biliriz. Danışanın ruhsal organizasyonuna ve kendi karşı aktarımlarımıza bağlı olarak çerçevenin nasıl çeşitli şekillerde sarsıldığına defalarca tanık oluruz. Bu sarsıntılar analiz edilmesi çok da değerli olan ruhsal çatışma ve zorlukları açığa çıkarırlar. Bu durumları terapi süreci boyunca anlamaya ve yorumlanmaya çalışırız. Bu sayede çerçeve tekrar tekrar inşa edilir, güvenli hale getirilir ve korunmasına gayret edilir.

Viderman (1979) “analitik alan” ve onu tanımlayan klasik kurallar dizisinden bahseder. Onun düşüncesinde, klasik kurallara titizlikle uyulması, karşı aktarım yoluyla yapılabilecek ihlallere karşı analistlere bir miktar güvence verebilecek tek koşuldur. Teknik kuralların klasik olandan farklı olan uygulamalarının, bazen tehlikeli, çoğu zaman riskli, ama hiçbir zaman tamamen güvenli olmadıklarını ileri sürer.

Künstlicher, R. (1996) çerçevenin psikanaliz odasını koruyucu işlevine dikkat çeker. Psikanalitik bir durumun bir oyun alanına karşılık geldiğini, bu nedenle psikanalizin kendi oyununu koruması gerektiğini söyler. Ancak istikrarlı bir çerçeve oluşturulduğunda çerçevedeki ihlaller görünür hale gelebilir. Dolayısıyla çerçevenin ihlali, psikanalitik sürecin ilerlemesinde kaçınılmaz bir unsurdur. Çerçevenin ihlali ve restorasyonu arasında, analizin temel alanını oluşturan, analitik diyalog ortaya çıkmaktadır. Danielle Quinodoz (2006) çarpıcı bir ifadeyle “çerçevenin bozulabilmesi için bir çerçevenin olması lazım” diyerek, kanımca hem istikrarlı bir çerçevenin varlığının önemini hem de çerçeveyi bozmaya yönelik girişimlerin psikanalitik süreçteki önemini vurgulamıştır.

Çerçeveyi cansız bir kap veya kurallar dizisinden öte, psikanalitik süreçle dinamik olarak etkileşimde bulunan aktif bir kapsayan olarak görür. Psikanalitik çerçevenin inşa süreci ilerledikçe analitik kurallar analitik durum bağlamında daha derin anlamlar kazandıkça çerçeve danışan tarafından içselleştirilir. Gabbard ve Lester (1995) hastaların da, terapinin püf noktalarını öğrenerek, çerçevenin inşa sürecine dahil olduklarını söylerler. Çerçevenin inşa süreciyle birlikte, danışanın aktarım tepkilerinin ve dirençlerinin analizi ruhsal değişim ve dönüşümün yolunu açmış olur.

Çerçevenin Terapistin Kendi İçindeki İnşa Süreci

Son olarak çerçevenin terapistin kendi içindeki inşa sürecinden bahsetmek istiyorum.

Gabbard ve Lester (1995, s.147) “Bir hastaya vermemiz gereken en güçlü ve en etkili hediye psikanalitik çerçevenin kendisidir” demişlerdir. Bu anlamlı sözden yola çıkarak, bir terapistin psikanalitik çerçeveyi danışana en iyi şekilde sunabilmesi için öncelikle, bu çerçeveyi kendi içinde sağlam bir şekilde inşa edebilmesinin önemine değinmek istiyorum. İçimizde yeterince sağlamlaştıramadığımız bir çerçevenin psikanalitik çalışmadaki inşasını, temelleri sağlam olmayan bir evin inşasına benzetebiliriz.

Terapistin içindeki çerçeve, benimsediği psikanalitik kuramın, aldığı eğitimin ve ait olduğu psikanalitik kurumun izlerini taşıyacaktır. Terapistin psikanalitik çalışmadaki, çerçeveyi inşa etme sürecini iyi bir şekilde yönetebilmesi için, çerçevenin şu ana kadar bahsettiğimiz tüm unsurlarını bilmenin ötesinde, o unsurlarla derinden bağlantılı hissetmesi, her unsurun simgesel olarak ne anlama geldiğini araştırabilmesi gereklidir. Çerçeveyi uygulanması zorunlu olan birtakım kurallar olarak görmemesi, çerçevenin hangi yönlerini ihmal etmeye meyilli olduğunu veya hangi yönlerine sıkı sıkıya bağlı hissettiğini gözden geçirip üzerine çalışabilmesi önemlidir. Ayrıca klinik deneyimi arttıkça, uygulamalarında yaratıcılığını ve terapistin sanatsal yönünü ortaya koyabileceği bir oyun alanını kendine açabilmesi, içsel çerçevesini gerçek anlamda sahiplenmesine yardımcı olacaktır. Bütün bunların gerçekleşmesini mümkün kılacak olan ise kendi analizi veya analitik terapi deneyimi, mesleki gelişimi ve klinik süpervizyonlarıdır.

Çerçeveye dair düşünülecek söylenecek daha çok şey var elbet. Konuşmamı sonlandırırken, büyük resme biraz mesafe alıp, çerçevenin şu ana kadar bahsettiğim üç farklı düzlemdeki inşa sürecine (yani tarihsel olan, analitik çalışmadaki ve terapistin kendi içindeki inşa sürecine) bakmaya çalışırsak, bu süreçlerin her birinin, psikanalizin yolculuğunda, ne kadar önemli bir rolü olduğunu görebiliriz. Aynı zamanda da bu üç inşa sürecinin birbiriyle ne kadar güçlü bir etkileşim içinde olduklarını fark edebiliriz.

İnanıyorum ki, hepimizin içimizde inşasını sürdürdüğümüz kişisel çerçevelerimiz, hem klinik çalışmalarımızı daha sağlam temellere kavuşturacak hem de psikanalitik yaklaşımın bundan sonraki tarihsel serüveninde etkili olacaktır...

KAYNAKÇA

1. Bleger, J. (1967). Psycho-Analysis of the Psycho-Analytic Frame. International Journal of Psychoanalysis, 48(3), 511-519.
2. Gabbard G. O. et Lester E. (1995). Boundaries and Boundary Violations in Psychoanalysis, New York, Basic Books.
3. Künstlicher, R. (1996). The Function of the Frame. Scand. Psychoanal. Rev., (19)(2):150-164
4. Matthias Elzer ve Alf Gerlach (Eds.) (2014). Psychoanalytic Psychotherapy, A Handbook. Karnac Books Ltd, London.
5. Parman, T. (2021). Psikanalizi Yazmak. Yapı Kredi Yayınları.
6. Quinodoz, D. (1992). The Psychoanalytic Setting as the Instrument of the Container Function. International Journal of Psychoanalysis, 73(3), 627-635.
7. Quinodoz, J. M. (2022). Freud'u Okumak. Bağlam Yayıncılık.
8. Roussillon, R. (2006). Psikanalitik Çerçevenin Tarihçesi ve Kuramı. Psikanalitik Bakışlar 2/Psikanalitik Çerçeve. PPPD Yayınları.
9. Viderman, S. (1979). The Analytic Space: Meaning and Problems. Psychoanalytic Quarterly, 48(2), 257-291.
10. Winnicott, D. W. (1956). On transference. International Journal of Psychoanalysis, 37(5), 386-388.
11. Winnicott, D. W. (1997). Oyun ve Gerçeklik. Metis Yayınları. (Orijinal çalışma, 1971)

Not: Yazı, yazarın İYYPD Kasım 2023 “Psikanalitik Psikoterapi ve İnşa” Sempozyumundaki konuşmasından derlenmiştir.